

Hus- og omsorgsarbeid blant småbarnsforeldre:

Størst likedeling blant de høyt utdannede

Ragni Hege Kitterød

Økt yrkesarbeid blant mødre har medført større oppmerksomhet om fedres deltakelse hjemme. I denne artikkelen diskuteres arbeidsdelingen blant småbarnsforeldre. Fedre deltar jevnt over mer i barneomsorgen enn i det vanlige husarbeidet, men fremdeles står mødre flest for det meste av arbeidet hjemme, også i par der begge er yrkesaktive på heltid. Det er imidlertid stor variasjon mellom grupper. Særlig er det tydelig at par med høy utdanning har en jevnere deling av oppgaver enn andre, noe som gjelder uavhengig av tilknytning til yrkeslivet.

Småbarnsforeldres tidsmønster og arbeidsdeling hjemme og ute har vært viktige politiske tema de siste tiåra. Det har vært en klar målsetting å gi foreldre større handlingsrom i prioriteringer mellom yrkes- og familiearbeid og samtidig få til en større likedeling av ulønnet og lønnet arbeid mellom mødre og fedre. Man har ønsket å legge til rette for større økonomisk selvstendighet for kvinner og få menn til å delta mer i hus- og omsorgsarbei-

det. Det er gjennomført en rekke reformer med betydning for foreldres tilpasninger. Hvordan fordeler så dagens foreldre arbeidet med hus og barn? I denne artikkelen diskuteres situasjonen blant småbarnsforeldre på slutten av 1990-tallet. Vi ser på forholdet mellom ulike oppgaver hjemme og drøfter forskjeller mellom grupper av foreldre. Framstillingen er basert på en undersøkelse av barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk

av kontantstøtte, gjennomført av Statistisk sentralbyrå våren 1999. Datagrunnlaget er nærmere omtalt i tekstrammen.

Jevnere arbeidsdeling de siste tiåra

På grunnlag av arbeidskrafts- og tidsbruksundersøkelser vet vi at det er skjedd betydelige tilnærminger mellom småbarnsmødres og småbarnsfedres tidsmønster hjemme og ute siden begynnelsen av 1970-tallet, da målingene startet. Mødre har økt sin yrkesdeltakelse betraktelig både på heltid og deltid. På 1990-tallet har det vært en klar forskyvning mot heltidsarbeid slik at mødre nå i stadig større grad har arbeidstidsmønstre som ligner på dem fedre har. Men andelen med deltidsarbeid er fremdeles betydelig høyere blant mødre enn blant fedre (Bø og Molden 2000). Også delingen av hus- og omsorgsarbeidet er blitt jevnere over tid. Dette skyldes i større grad at mødre har skåret ned på sin innsats hjemme, enn at fedre har trappet opp sin, men det har også vært klare endringer i fedres tidsbruk mot større deltakelse hjemme. Ettersom vi foreløpig ikke har tall fra tidsbruksundersøkelser etter 1990, har vi ingen god

Datagrunnlag

Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi etter innføring av kontantstøtte ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå våren 1999, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet. Undersøkelsen er et ledd i evalueringen av ordningen med kontantstøtte til småbarnsforeldre og ble foretatt noen måneder etter at denne reformen trådte i kraft. Selv om det primære målet altså var å studere virkninger av kontantstøttereformen, inneholder undersøkelsen en rekke spørsmål som kan analyseres uavhengig av dette formålet. I denne artikkelen ser vi altså på spørsmål om arbeidsdeling hjemme.

Data ble samlet inn gjennom telefonintervjuer. Nettoutvalget omfattet 3 334 mødre med barn født 1993 eller senere, og intervjuet hadde en gjennomsnittlig varighet på 30 minutter. Svarandelen var på 87 prosent. Man hadde også et utvalg av fedre, men dette omfattet bare dem som hadde barn i "kontantstøttealder" (1-2 år) og inneholdt dessuten bare noen få av de spørsmålene som ble stilt til mødre. I denne artikkelen analyseres bare opplysninger fra mødre. Ettersom man var særlig interessert i å studere mødre med barn som berettiger til kontantstøtte, ble mødre med barn 1-2 år overrepresentert i utvalget. Ved beregning av resultater fra hele utvalget må det derfor benyttes en vekt hvor mødrene til de eldre barna teller mer enn mødrene til de yngste barna. Opplegg og gjennomføring av undersøkelsen er nærmere omtalt i Reppen og Rønning (1999).

oversikt over endringer på 1990-tallet.¹ På 1970- og 1980-tallet skar mødre kraftig ned på tiden til vanlig husarbeid, mens det var en svak økning i fedres innsats her. Derimot var det, både blant mødre og fedre, en klar økning i tiden til aktiv barneomsorg, altså den tiden foreldre aktivt tar seg av barna sine (Kitterød og Lømo 1996). Både blant mødre og fedre foregikk altså en omprioritering mellom hus- og omsorgsarbeid i perioden. Når fedre engasjerte seg mer hjemme, var det i første rekke innsatsen i forhold til barna som ble trappet opp. Selv om det er skjedd en betydelig tilnærming mellom mødres og fedres tidsmønster de siste tiåra, er arbeidsdelingen fremdeles mer spesialisert i småbarnsfasen enn i andre livsfaser.

Foreldres tilpasninger når det gjelder arbeid hjemme og ute, er resultat av diskusjoner og forhandlinger innen det enkelte par, men må også sees i lys av de rammebetingelser folk handler innenfor. Både familiepoltiske bestemmelser og forhold i arbeidslivet legger føringer på hvilke løsninger det er mulig og ønskelig å komme fram til. På annen halvdel av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet ble den lønnede svangerskapspermisjonen betydelig utvidet, noe som har gjort det lettere for kvinner å beholde tilknytningen til yrkeslivet etter fødsler. I tillegg er det blitt utvidede muligheter for ulønnet omsorgspermisjon i forlengelse av den betalte permisjonstiden. Videre har det vært en kraftig vekst i antall barnehageplasser. På 1990-tallet fikk vi dessuten fedrekvote, tidskonto og kontantstøtte. Alle disse ordningene vil påvirke foreldres tilpasninger. De ulike reformenes betydning diskuteres ikke spesielt i denne artikkelen, men kjennskap til intensjonene bak

dem kan være et nyttig bakteppe for framstillingen i det følgende. Ordningen med tidskonto er tenkt å gi foreldre større fleksibilitet i tilpasninger mellom yrkes- og familielev. Med en egen fedrekvote i svangerskapspermisjonen har man villet øke menns innsats i hus- og omsorgsarbeidet. Selv om kvoten bare omfatter fire uker av permisjonstiden, har intensjonen vært at dette skulle virke som en slags "omsorgskatalysator" slik at fedre deltar mer også når barna blir større. Målet med kontantstøttereformen er å gi foreldre mer tid til omsorg for egne barn, større valgfrihet med hensyn til omsorgsform, og større likhet i statlige overføringer til barneomsorg. Hva likedeling av oppgaver angår, er det hevdet at fedrekvoten og kontantstøttereformen må antas å virke i hver sin retning (Leira 1998). Mens fedrekvoten vil bidra til større mannlig innsats hjemme, tyder mye på at ordningen med kontantstøtte vil trekke i retning av en mer tradisjonell arbeidsdeling. Foreløpige evalueringer viser at det i all hovedsak er mødre som skjærer ned på yrkesarbeidet og tilbringer mer tid hjemme, mens endringene i fedres arbeidstid er minimale (Hellevik 2000, Langset mfl. 2000, Reppen og Rønning 1999). Diskusjonen i denne artikkelen gjelder arbeidsdeling hjemme blant foreldre med barn 1-6 år, og omfatter altså langt flere enn dem som berøres av kontantstøttereformen.

Hvordan måle arbeidsdeling blant par?

I hovedsak kan vi skille mellom to framgangsmåter i kvantitative studier av arbeidsdeling blant par. På den ene side kan man se hvor mye tid mødre og fedre faktisk bruker til ulike oppgaver, f.eks. husarbeid og omsorgsarbeid, og deretter beregne forholdet mellom partenes

innsats. Undersøkelser av tidsbruk hvor deltakerne fører dagbok over sine gjøremål i ett eller flere døgn, er blant de mest brukte datakilder i studier av foreldres tid til arbeid med hjem og barn (se f.eks. Haraldsen og Kitterød 1992). Disse er imidlertid dyre og er, for Norges vedkommende, gjennomført bare hvert tiende år. Faktisk tidsbruk til ulike oppgaver kan også kartlegges i vanlige intervjuundersøkelser gjennom direkte spørsmål om hvor mye tid man bruker til ulike gjøremål, f.eks. per dag eller per uke. Arbeidstid i yrkeslivet måles vanligvis på denne måten, men mye tyder på at det med slike spørsmål kan være vanskelig å få noe godt bilde av gjøremål som ikke er klart avgrenset i tid på samme måte som yrkesarbeidet, og som foretas med ujevne mellomrom og har ulik varighet fra gang til gang. Dette vil gjelde for de fleste typer hus- og omsorgsarbeid. Folks anslag for tidsbruk til slike gjøremål blir lett unøyaktig (Marini og Shelton 1993). I mange undersøkelser stilles likevel spørsmål om antall timer per uke brukt til husarbeid. Selv om svarene kan være noe unøyaktige, kan de egne seg til å belyse utvikling over tid og forskjeller mellom grupper. Metodestudier viser nemlig at sammenhengene i forhold til ulike kjennemerker langt på vei er de samme her som dem vi finner i tidsbruksundersøkelser basert på dagbøker. Vanlige spørreundersøkelser gir imidlertid sjelden opplysninger om tid brukt til andre oppgaver hjemme enn det vanlige husarbeidet.

I den andre hovedtilnærmingen for å studere arbeidsdeling blant par, spør man direkte hvor stor del av ulike oppgaver hjemme som utføres av hver av partene. Her fokuseres altså på den relative innsatsen, og

ikke på hvor mye tid som faktisk brukes. Samme innsats fra menns side kan da gi skjev arbeidsdeling i par hvor kvinnen bruker mye tid hjemme, men lik arbeidsdeling i par hvor kvinnen prioriterer arbeidet hjemme lavt. I sosiologisk forskning er dette en mye brukt framgangsmåte. Den gir selvsagt ikke noe helt nøyaktig bilde av partenes relative innsats, men egner seg godt til å studere forholdet mellom grupper, og, forutsatt at spørsmålene stilles på samme måte flere ganger, endringer over tid. Det er i hovedsak denne type opplysninger som analyseres i det følgende, men vi viser også noen resultater basert på spørsmål om faktisk tid brukt til husarbeid.

Framstillingen er basert på mødres svar på spørsmål om hvor stor del de selv og partneren utfører av ulike oppgaver hjemme. Ideelt sett burde vi også hatt svar fra fedrene.² En del fedre ble også trukket ut til undersøkelsen, men disse fikk langt færre spørsmål enn mødrene. Dessuten inngikk bare fedrene til de yngste barna (se rammen om datagrunnlag). Ettersom foreldre ofte tilpasser seg annerledes når de har helt små barn enn hva de gjør ellers, er mødrene til de aller yngste barna holdt utenfor i analysene i det følgende. Av samme grunn er mødre i par der enten mor selv eller partneren hadde permisjon (lønnet eller ulønnet) på undersøkelsestidspunktet, holdt utenfor. Vi har også holdt utenfor mødre som enten selv var under utdanning, eller hadde en partner under utdanning. Foreldrenes utdanningsnivå inngår som en sentral faktor for å forklare forskjeller i arbeidsdeling mellom ulike grupper av foreldre. Effekten av slike forhold blir lett uklare dersom analysene også omfatter dem som fremdeles er under utdanning.

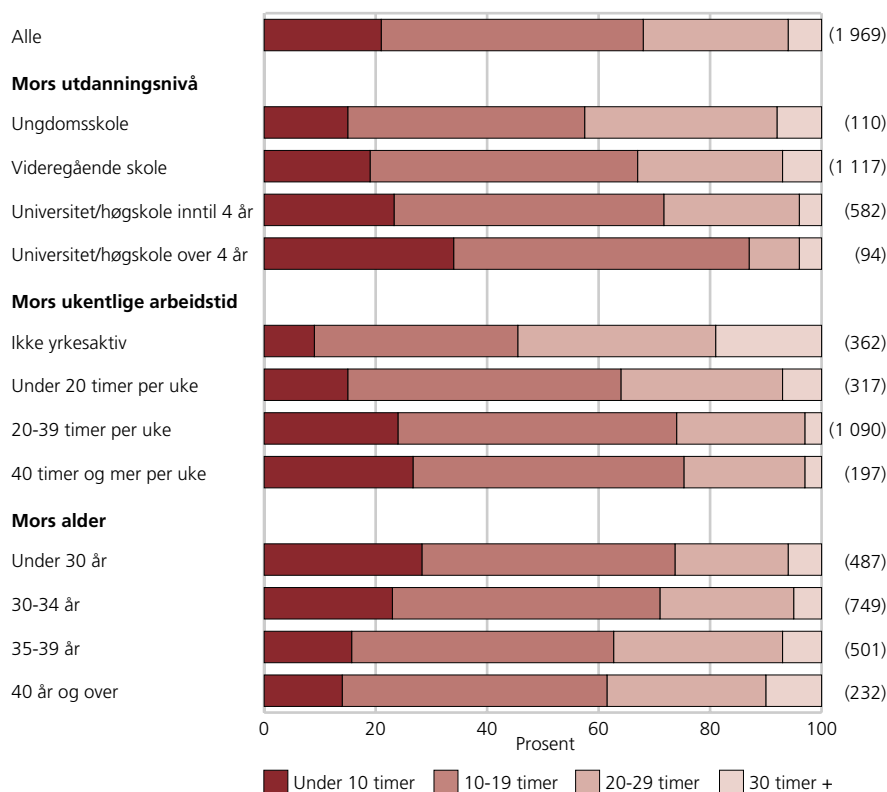
Analysene i denne artikkelen omfatter dermed gifte og samboende mødre som har minst ett barn i alderen 1-6 år, og hvor verken mor eller partneren har permisjon fra yrkesarbeidet eller er under utdanning. I tillegg ser vi spesielt på mødre i par der begge parter har full jobb. Det benyttes vektorer i data-materialet (se tekstramme for nærmere forklaring). I tabellene i det følgende er prosenttallene basert på det vektete materialet, mens prosentueringsbasis (antall personer som svarte) er gitt på grunnlag av det uvektede materialet.

Omsorgsarbeid jevnere fordelt enn husarbeid

Figurene 1 og 2 viser tid brukt til husarbeid blant ulike grupper av

mødre og fedre. Opplysningene om fedres tidsbruk er altså gitt av mødre, noe som kan innebære at de er noe mer unøyaktige enn angivelsene for mødres tidsbruk. Vi ser at nesten halvparten av mødrene bruker 10-19 timer per uke til husarbeid, mens 25 prosent bruker 20-29 timer, 22 prosent bruker under 10 timer, mens bare 6 prosent bruker minst 30 timer per uke. Det er store forskjeller mellom grupper av mødre. Det ser ut til at eldre jevnt over bruker noe mer tid enn yngre, noe som kan bunne i at de eldre har flere barn, men også kan ha sammenheng med at de eldste mødrene i praksis tilhører en generasjon som er vant til å bruke mer tid til husarbeid enn yngre mødre. Videre ser vi at det, ikke uventet, er markerte

Figur 1. Antall timer til husarbeid pr. uke blant gifte/samboende mødre med barn 1-6 år. Tall for ulike grupper. Prosent. Antall personer som svarte er angitt i parentes

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999.

forskjeller etter yrkestilknytning og arbeidstid slik at mødre med lang arbeidstid bruker mindre tid til husarbeid enn dem som ikke er yrkesaktive og dem med kort deltid. Dessuten er det markerte forskjeller etter utdanningsnivå. Mødre med høy utdanning bruker jevnt over mindre tid til husarbeid enn dem med lavere utdanning, en forskjell som trolig dels kan tilskrives ulik arbeidstid.

Fedres innsats i husarbeidet ser ut til å være ganske beskjeden. Nærmere halvparten bruker, ifølge mødrene, mindre enn fem timer i uka, 34 prosent bruker 5-9 timer per uke, mens om lag 20 prosent bruker minst 10 timer i uka (figur

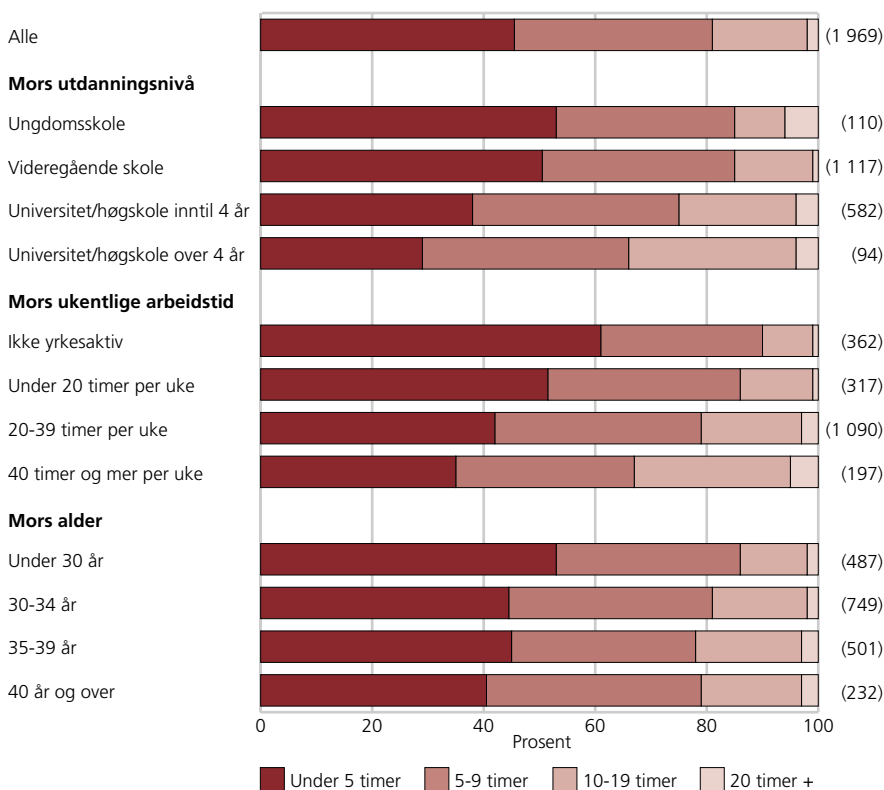
2). Bildet stemmer rimelig godt med hva fedre selv oppgir på lignende spørsmål i levekårsundersøkelser. Eldre mødre oppgir jevnt over at fedre bruker mer tid til husarbeid enn hva yngre mødre gjør, og de høyt utdannede oppgir større innsats fra partneren enn hva de med lavere utdanning gjør. Videre ser det ut til at fedres innsats øker med mors arbeidstid.

Det at fedre jevnt over bruker atskillig mindre tid til husarbeid enn mødre, må sees i lys av partenes ulike innsats i arbeidslivet. 95 prosent av fedrene i analysen var yrkesaktive på heltid, mens 2 prosent arbeidet deltid og 3 prosent ikke var i jobb. Blant mødrene var det

17 prosent som ikke var yrkesaktive, 16 prosent jobbet kort deltid (1-19 timer per uke), mens 68 prosent jobbet minst 20 timer per uke. Det ser ut til å være stor variasjon mellom grupper av foreldre i delingen av husarbeidet. Figurene 1 og 2 tyder på at husarbeidet deles jevnere i par der mor har høy utdanning og i par der mor har full jobb, enn i andre par. Variasjonen etter alder er mer uklar.

Tabell 1 viser svarfordelingen på spørsmål om partenes relative innsats i ulike oppgave hjemme. Det er skilt mellom ulike typer husarbeid, noen oppgaver knyttet til omsorg for barn, og noen typer vedlikeholdsarbeid. For hver av de i alt ti oppgavene ble mødrene bedt om å oppgi om denne vanligvis ble utført av kvinnen, oftere av kvinnen enn av mannen, om lag like ofte av begge parter, oftere av mannen enn av kvinnen, vanligvis av mannen, eller om den ble utført av en tredjeperson. Ytterst få valgte det siste svaralternativet. I tabell 3 er disse kategorisert sammen med alternativet "om lag like mye/sammen". Det ser ut til at fedre deltar relativt mindre i vanlig husarbeid enn i omsorgsoppgaver for barn. Dette er et mønster vi også finner i tidsbruksundersøkelser (Kitterød og Lømo 1996). De aller fleste typer husarbeid utføres enten vanligvis av kvinnen eller oftere av kvinnen enn av mannen. Omsorgsoppgaver utføres i større grad like mye av begge parter. Det er stor variasjon i arbeidsdelingen mellom ulike typer husarbeid. Mens vask og stell av tøy er en svært kvinnedominert oppgave, deltar fedre mer i oppvask og innkjøp. Hva barneomsorg angår, ser det ut til at fedre deltar relativt mer i lek, samvær og pass av barn, enn i andre oppgaver. Også dette stemmer med mønsteret fra tidsbruksunder-

Figur 2. Antall timer til husarbeid pr. uke blant gifte/samboende fedre med barn 1-6 år. Tall for ulike grupper, basert på opplysninger fra mødre. Prosent. Antall personer som svarte er angitt i parentes

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999.

Tabell 1. Oversikt over om det er kvinnen, mannen, eller en tredje person som vanligvis utfører ulike oppgaver i husholdningen. Prosent

	Vanligvis kvinnen	Oftere kvinnen enn mannen	Om lag like mye/sammen	Oftere mannen enn kvinnen	Vanligvis mannen	Antall personer som svarte
Matlaging	50	20	23	4	4	1 969
Oppvask	33	18	41	4	4	1 969
Rengjøring, rydding av bolig	46	27	24	1	1	1 969
Vask og stell av tøy	71	16	11	2	1	1 969
Innkjøp av dagligvarer	32	20	36	8	5	1 969
Stell av barn	18	28	52	2	0	1 969
Bringing og henting av barn	27	14	48	6	6	1 969
Lek, samvær, pass av barn	7	23	67	2	0	1 969
Vedlikehold, reparasjon, oppussing av bolig og hytte	1	2	23	26	48	1 969
Vedlikehold, reparasjon av bil og båt	0	0	12	11	76	1 969

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999, SSB.

søkelser (Duvold 1994). Hele 67 prosent av mødrene oppgir at slike aktiviteter utføres omtrent like mye av hver av partene. Vedlikeholdsarbeid utføres betydelig oftere av fedre enn av mødre. Særlig gjelder dette vedlikehold av bil og båt hvor hele 76 prosent oppgir at slike oppgaver vanligvis utføres av mannen.

Størst likedeling blant dem med høy utdanning

Både i sosiologisk og økonomisk forskning har man vært opptatt av å forklare variasjoner i arbeidsdelingen blant par. Flere teoretiske perspektiver har vært lagt til grunn, og hver av disse legger vekt på ulike forklaringsfaktorer og mekanismer. Når vi her ser på variasjon i arbeidsdeling blant ulike grupper av foreldre, benyttes kjennemerker som har vært mye framme i slik forskning, særlig innen sosiologien. I oppsummeringen til slutt drøftes resultatene i lys av noen sentrale teoretiske perspektiver. Forskjeller mellom mødre med ulikt utdanningsnivå står særlig sentralt i det følgende. Det siste tiåret har det innen kvinne- og kjønnsforskningen vært økt oppmerksomhet om sosial ulikhet blant kvinner. Utdannings-

nivået har vist seg å være en viktig ulikhetsskapende faktor på en rekke områder. Det er på flere felt påvist stabile forskjeller i holdninger og tilpasninger mellom kvinner med ulikt utdanningsnivå (Ellingsæter mfl. 1994 og 1997). På bakgrunn av dette har man spurt om det først og fremst er de høyt utdannede kvinnene som støtter opp om og nyter godt av mange av de offentlige likestillingspolitiske tiltakene. Det er også en vanlig antakelse at høyt utdannede kvinner får mer hjelp til hus- og omsorgsarbeidet av sine partnere, enn hva de med lavere utdanning får (Skrede 1994), noe som altså drøftes i det følgende.

Rønning (1998) viser i en oversiktsrapport, basert på tilsvarende spørsmål om arbeidsdeling hjemme stilt i 1998, hvordan delingen av ulike enkeltgjøremål varierer med mors alder, utdanningsnivå og arbeidstid, og etter husholdningsinntekt. Framstillingen gir mye detaljert informasjon, men det kan være vanskelig å få øye på klare mønstre. For å få et mer oversiktlig bilde av hvordan arbeidsdelingen varierer mellom grupper av foreldre, har vi her konstruert tre indekser, en for hus-

arbeid (gjøremålene en til fem i tabell 1), en for barneomsorg (gjøremålene seks til åtte i tabell 1), og en for vedlikeholdsarbeid (gjøremålene ni og ti i tabell 1). For hver indeks summeres verdiene på enkeltspørsmålene som inngår. Det er tatt hensyn til hele spredningen i svarmønsteret slik at hvert enkeltspørsmål har fem mulige verdier, null til fire. Null innebærer at det aktuelle gjøremålet vanligvis utføres av kvinnen, og fire at det vanligvis utføres av mannen. Svaralternativene "vet ikke" og "gjort av tredjeperson" er definert som verdi to, "begge parter gjør om lag like mye". Etter at verdiene på enkeltspørsmålene er summert, er indeksene dividert med det antall spørsmål som inngår i hver av dem, slik at verdien, eller skåren, kan sammenlignes på tvers av indeksene. Hver indeks har altså mulige verdier fra null til fire, og høye skårer er uttrykk for høy mannlig deltakelse, relativt sett. En skåre på to innebærer noenlunde lik arbeidsdeling mellom mødre og fedre.

Tabell 2 viser gjennomsnittlige skårer for deling av hus-, omsorgs- og vedlikeholdsarbeid for en del grupper av foreldre. Her ser vi klart at fedre deltar relativt mer i omsorgsarbeidet enn i husarbeidet, og utfører det alt vesentlige av vedlikeholdsarbeidet. Det er imidlertid viktig å huske på at den absolutte tidsbruken varierer sterkt mellom disse tre oppgavetyperne og at hus- og omsorgsarbeid tar langt mer tid enn vedlikeholds- og reparasjonsoppgaver. Ifølge Statistisk sentralbyrås tidsnyttingsundersøkelse 1990-1991 brukte småbarnsforeldre i gjennomsnitt nærmere 36 ½ time per uke til husholdsarbeid totalt. Av dette gikk 34 prosent med til vanlig husarbeid, 44 prosent til direkte omsorgsarbeid for barn og 7 pro-

sent til vedlikeholdsarbeid. De resterende 15 prosent gikk blant annet til innkjøp og andre ærend (Statistisk sentralbyrå 1992).

Vi ser av tabell 2 at det er en klar bivariat sammenheng mellom mødres utdanningsnivå og arbeidsdelingen hjemme, slik at høyt utdannede mødre har partnere som bidrar relativt mer både i hus- og omsorgsarbeidet enn hva de med lavere utdanning har. Det er også slik at høyt utdannede fedre bidrar relativt mer til slike oppgaver enn fedre med lavere utdanning. For vedlikeholdsarbeidet ser sammenhengen ut til å gå motsatt vei idet mødre med høy utdanning bidrar relativt mer enn dem med lav utdanning. Som det er rimelig å vente, finner vi også en sterk sammenheng mellom arbeidsdelingen hjemme og mødres yrkesdeltakelse. Jo mer tid mødre bruker i yrkeslivet, desto større andel tar fedre av hus- og omsorgsarbeidet. Det er viktig å huske på at vi her diskuterer foreldrenes relative innsats, ikke deres absolutte tidsbruk. Når delingen av husarbeidet er jevnere der mødre har lang arbeidstid utenfor hjemmet enn i par der mor har kortere arbeidstid, må dette sees i lys av at mødre med lang arbeidstid bruker lite tid til husarbeid (se figur 1). Det er videre en bivariat sammenheng mellom størrelsen på husholdningsinntekten og arbeidsdelingen hjemme, slik at fedres andel av hus- og omsorgsarbeidet øker med husholdningsinntekten. Mødres andel av husholdningsinntekten ser også ut til å ha betydning slik at fedres relative innsats er høyere blant mødre som bidrar med forholdsvis stor andel av husholdningens inntekter, enn blant dem som bidrar relativt lite. Det er videre en klar bivariat sammenheng mellom antall barn under skolealder og arbeidsde-

Tabell 2. Gjennomsnittlig skåre på indekser for arbeidsdeling blant par av husarbeid, omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid, basert på opplysninger fra mødre

	Skåre for deling av husarbeid	Skåre for deling av omsorgsarbeid	Skåre for deling av vedlikeholdsarbeid	Antall personer som svarte
Alle	0,96	1,52	3,40	1 969
Mors utdanningsnivå				
Ungdomsskolenivå	0,80	1,37	3,44	110
Videregående-skole-nivå	0,89	1,49	3,44	1 117
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	1,09	1,57	3,32	582
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	1,40	1,79	3,15	94
Partners utdanningsnivå				
Ungdomsskolenivå	0,85	1,40	3,35	257
Videregående-skole-nivå	0,89	1,49	3,48	971
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	1,06	1,59	3,40	366
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	1,15	1,60	3,21	367
Mors ukentlige arbeidstid				
Ikke yrkesaktiv	0,57	1,16	3,45	362
-19 timer	0,74	1,36	3,46	317
20-39 timer	1,07	1,62	3,39	1 090
40 timer +	1,33	1,75	3,27	197
Husholdningsinntekt				
-299 000 kroner	0,84	1,40	3,43	220
300 000-399 000 kroner	0,91	1,49	3,43	384
400 000-499 000 kroner	1,02	1,58	3,43	463
500 000-599 000 kroner	0,95	1,51	3,44	305
600 000 kroner +	1,11	1,58	3,31	431
Mors andel av husholdningsinntekten				
0-19,9 prosent	0,73	1,26	3,47	368
20-39,9 prosent	0,96	1,54	3,40	646
40-49,9 prosent	1,16	1,68	3,38	346
50 prosent +	1,08	1,61	3,38	440
Mors alder				
-29 år	0,97	1,52	3,45	487
30-34 år	0,98	1,51	3,40	749
35-39 år	0,96	1,51	3,40	501
40 år +	0,91	1,53	3,31	232
Yngste barns alder				
1-2 år	0,99	1,51	3,41	1 195
3-6 år	0,95	1,52	3,39	774
Antall barn under skolealder				
1	0,98	1,52	3,38	1 326
2	0,94	1,51	3,44	591
3 +	0,77	1,35	3,62	52

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999, SSB.

lingen mellom foreldre slik at fedre deltar relativt mer både i hus- og omsorgsarbeidet når det er få enn når det er mange barn i husholdningen. Det er derimot ikke klare forskjeller etter alderen på yngste barn eller mellom mødre i ulike aldersgrupper.

Slik samvariasjon mellom to og to variabler som vises i tabell 2, kan være vanskelig å tolke. Eksempelvis kan det tenkes at sammenhengen mellom mors utdanningsnivå og arbeidsdelingen hjemme egentlig bunner i at høyt utdannede mødre bruker mer tid i yrkeslivet og dermed mindre tid hjemme, enn hva mødre med lavere utdanning gjør.

For å få et bedre bilde av de ulike faktorenes betydning for arbeidsdelingen mellom foreldre, er det derfor gjennomført analyser som viser effekten av flere ulike faktorer samtidig. I tillegg til de faktorer som inngår i tabell 2, har vi her tatt med fars alder og arbeidstid. Som analyseteknikk er det benyttet såkalt multiplere lineær regresjonsanalyse. Denne gjør det mulig å måle betydningen av en faktor (uavhengig variabel) for det forhold som studeres (arbeidsdelingen blant foreldre), mens verdien på andre faktorer holdes konstant. Eksempelvis kan vi se betydningen av mors utdanningsnivå, gitt at mødre er like med hensyn til andre faktorer som inngår i modellen, dvs. at de har samme arbeidstid, samme husholdningsinntekt, samme alder, samme antall barn osv. Resultatene vises i tabell 3.³ De estimerte koeffisientene forteller hvor mye skåren for arbeidsdeling øker eller minsker når verdien på de uavhengige variablene endres, gitt at andre forhold er konstante. Endringene må sees i forhold til referansekategoriene. Eksempelvis har vi for mors utdanningsnivå valgt å definere dem med utdanning på ungdomsskolenivå eller fra videregående skole som referansegruppe. Koeffisientene forteller da hvor mye skåren for arbeidsdeling endres når vi sammenligner mødre med høyere utdanning med denne referansegruppen, gitt at andre forhold er like. Eksempelvis øker skåren for deling av husarbeidet med 0,06 for mødre med inntil fire års universitetsutdanning i forhold til dem med lavere utdanning, mens den for mødre med universitetsutdanning utover fire år, øker med 0,17 i forhold til dem som har utdanning fra ungdomsskole eller videregående skole. Positive koeffisienter innebærer at skåren øker, dvs. at fedre deltar re-

lativt mer, mens negative koeffisienter innebærer at skåren minsker, dvs. at fedre deltar relativt mindre. Konstantleddet (angitt øverst i tabellen) viser den gjennomsnittlige skåren for dem som har verdien null (dvs. tilhører referansegruppen) for samtlige forklaringsfaktorer som inngår i analysen.

Som det framgår av tabell 3, har flere av de faktorene vi ser på her,

stor betydning for graden av arbeidsdeling hjemme også når andre forhold holdes konstante.⁴ Når det gjelder delingen av husarbeidet, ser vi at mors utdanningsnivå har klar betydning også ved kontroll for andre forhold. Uansett arbeidstid, husholdningsinntekt, egen alder, barns alder og antall barn har mødre med høy utdanning relativt mer hjelp fra sine partnere enn dem med lavere utdanning. Også fars

Tabell 3. Regresjonsanalyse av grad av deling av husarbeid, omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid blant par, basert på opplysninger fra mødre. Estimerte koeffisienter

	Husarbeid	Omsorgsarbeid	Vedlikeholdsarbeid
Konstantledd	1,00	1,55	3,42
Mors utdanningsnivå			
Referanse: ungd.skole-/vdg.-skole-nivå			
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	0,06*	-0,01	-0,07**
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	0,17**	0,11	-0,23***
Partners utdanningsnivå			
Referanse: ungd.skole-/vdg.-skole-nivå			
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	0,15****	0,09**	-0,01
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	0,20****	0,10****	-0,19****
Mors arbeidstid			
Kontinuerlig (0-65 timer)	0,01****	0,01****	-0,00
Partners arbeidstid			
Referanse: Ikke yrkesaktiv			
Yrkesaktiv, deltid	-0,17	-0,19	-0,25**
Yrkesaktiv, heltid	-0,43****	-0,38****	0,03
Husholdningsinntekt			
Referanse: -299 000 kroner			
300 000-399 000 kroner	0,03	-0,02	0,03
400 000-499 000 kroner	0,05	-0,01	0,07
500 000-599 000 kroner	-0,01	-0,06	0,07
600 000 kroner +	0,05	-0,05	0,00
Mors andel av husholdsinntekt			
Referanse: under 20 prosent			
20-39 prosent	0,00	0,09**	-0,01
40-49 prosent	0,10**	0,15***	-0,01
50 prosent +	0,07	0,12***	-0,00
Mors alder Referanse: -29 år			
30-39 år	-0,08**	-0,04	-0,06
40 år +	-0,18***	-0,07	-0,13**
Partners alder Referanse: -29 år			
30-39 år	-0,03	-0,06	0,10*
40 år +	-0,04	-0,01	0,14**
Yngste barns alder			
Referanse: 1-2 år			
3-6 år	-0,05*	-0,00	-0,04
Antall barn Referanse: 1 barn			
2 barn +	-0,04	0,04	0,08**

* Signifikant på 0,10-nivå, ** signifikant på 0,05-nivå, *** signifikant på 0,01-nivå, ****signifikant på 0,001-nivå.

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999, SSB.

utdanningsnivå har en klar selvstendig effekt slik at mødre med høyt utdannede partnere får mer hjelp til husarbeidet enn dem som har partnere med lavere utdanning. Videre ser vi, som ventet, at mors arbeidstid utenfor hjemmet har klar betydning slik at fedres relative innsats hjemme øker med mors arbeidstid. Også fedres arbeidstid utenfor hjemmet har betydning slik at deres relative innsats hjemme er lavere blant dem som har full jobb, enn blant deltidsarbeidene og ikke-yrkesaktive. Husholdningsinntektens størrelse har ingen betydning i seg selv, men det er en viss tendens til at mødre som står for en forholdsviss stor andel av inntekten, får relativt mer hjelp av sine partnere enn dem som står for en mindre andel. Denne siste sammenheng er imidlertid ikke entydig. Mødre som står for minst halvparten av inntekten skiller seg ikke klart fra dem som står for en mindre andel av inntekten når det gjelder delingen av husarbeidet. Mors alder har klar effekt slik at eldre mødre får relativt mindre hjelp fra sine partnere enn de som er yngre. Fars alder har derimot ingen klar betydning. Videre ser vi at mødre med eldre førskolebarn relativt sett får noe mindre hjelp av sine partnere enn dem med barn 1-2 år, mens antall barn under skolealder ikke har noen klar betydning.

Fordelingen av omsorgsoppgaver for barn ser langt på vei ut til å variere med de samme faktorer som delingen av husarbeidet, men det er også en del forskjeller. Styrken på sammenhengene er også i en del tilfeller noe annerledes. Det er dessuten viktig å huske på at fedres relative innsats i barneomsorgen jevnt over er høyere enn i husarbeidet, slik at koeffisientene må sees i forhold til et annet utgangspunkt enn

hva som er tilfellet for husarbeidet. Ulikt hva vi finner for delingen av husarbeidet, er det ingen klar sammenheng mellom mors utdanningsnivå og fedres relative innsats i barneomsorgen. Den estimerte koeffisienten på 0,11 for mødre med lang universitetsutdanning, peker i retning av at disse har partnere som relativt sett deltar mer i omsorgsarbeidet enn mødre med lavere utdanning, men sammenhengene er ikke statistisk sikker. Den klare bivariante sammenheng som vi ser i tabell 2, bunner dels i at de høyt utdannede mødrene har lengre arbeidstid og står for en større andel av husholdningsinntekten enn dem med lavere utdanning. Når disse faktorene tas ut av modellen, får vi en signifikant sammenheng mellom mors utdanningsnivå og fedres relative innsats i omsorgsarbeidet. Som for husarbeidet, har fedres utdanningsnivå selvstendig betydning for delingen av omsorgsarbeidet, slik at fedre med høy utdanning deltar relativt mer enn dem med lavere utdanning. Videre ser vi at fedres bidrag i barneomsorgen øker med mødres arbeidstid, avtar med fedres arbeidstid og er høyere når mødre står for en stor enn for en liten del av husholdningsinntekten. Verken mors alder, fars alder, yngste barns alder eller antall barn under skolealder har noen klar selvstendig betydning for fordelingen av omsorgsoppgaver blant småbarnsforeldre.

Når det gjelder deling av reparasjons- og vedlikeholdsoppgaver, går sammenhengene tidvis motsatt vei av dem vi finner for delingen av hus- og omsorgsoppgaver. Det er en viss tendens til at høyt utdannede mødre relativt sett bidrar noe mer i reparasjons- og vedlikeholdsoppgaver enn dem med lavere utdanning, og at mødre med høyt utdannede partnere deltar noe mer enn dem

som har partnere med lavere utdanning. Videre er det slik at mødre med deltidsarbeidende partnere deltar noe mer enn dem som har partnere i full jobb eller partnere som ikke er yrkesaktive, at eldre mødre bidrar noe mer enn yngre, at mødre med eldre partnere deltar noe mindre enn dem som har yngre partnere, og at de som har flere barn under skolealder bidrar noe mindre enn dem som bare har ett barn. Alt i alt ser det imidlertid ut til at fedre i de aller fleste par står for det meste av vedlikeholdsarbeidet.

Arbeidsdeling i par hvor begge har full jobb

Selv om stadig flere småbarnsmødre er yrkesaktive på heltid, er det fremdeles langt vanligere med deltidsarbeid, eller perioder med heltids hjemmearbeid, for mødre enn for fedre. Så lenge mødre bruker mindre tid i yrkeslivet enn sine partnere, vil nok de fleste se det som rimelig at de utfører det meste av arbeidet med hjem og barn. Rettferdighetsbetraktninger vil mer være knyttet til den samlede arbeidsmengden hjemme og ute, enn til deling av enten yrkes- eller hjemmearbeid. Når begge parter har full jobb, vil forventningene til fedres innsats hjemme øke. Tabellene 4 og 5 viser deling av ulike oppgaver hjemme blant par hvor begge parter har full jobb. Vi har her skilt ut mødre med en ukentlig arbeidstid utenfor hjemmet på minst 37 timer, og som oppgir at deres partnere er yrkesaktive på heltid. Dette gjelder 592 av mødrene i undersøkelsen. Trolig er det også i slike par en tendens til at fedrene bruker noe mer tid til yrkesarbeid enn hva mødrene gjør. Arbeidskrafts- og levekårsundersøkelser viser nemlig at overtidsarbeid og lang ukentlig arbeidstid er vanligere blant fedre enn blant

mødre (Bø og Molden 2000, Kitterød og Roalsø 1996).

Av tabell 4 ser vi at det også i par hvor begge parter har full jobb, er slik at mødre står for hovedtyngden av hus- og omsorgsarbeidet, mens fedrene står for det alt vesentlige av vedlikeholdsarbeidet. Sammenholder vi med tabell 2, ser vi imidlertid, som ventet, at arbeidsdelingen hjemme er noe jevnere her enn for gruppen av småbarnsforeldre som helhet. Den bivariate framstillingen

i tabell 4 viser videre at det også blant par der begge har full jobb, er en viss variasjon mellom grupper av foreldre når det gjelder delingen av arbeidet hjemme. Med såpass få observasjoner i analysen er det imidlertid stor usikkerhet ved tallene, særlig når materialet brytes ned ytterligere i undergrupper. Også for par hvor begge har full jobb, ser det ut til at foreldrenes utdanningsnivå har betydning for fedres andel av arbeidet hjemme. Både for hus- og omsorgsarbeidet er det slik at høyt

utdannede mødre har partnere som deltar relativt mer enn mødre med lavere utdanning har. Det er også slik at fedre med høy utdanning deltar relativt mer i husarbeidet enn fedre med lavere utdanning. Videre er det, som vi kunne vente, slik at fedre deltar relativt mer i hus- og omsorgsarbeidet når mor arbeider minst 40 timer per uke, enn når hun har kortere arbeidstid. Det er også en viss bivariat sammenheng mellom fedres relative innsats hjemme og størrelsen på husholdningsinntekten. Verken mors andel av husholdningsinntekten, mors alder, eller yngste barns alder ser ut til å ha noen særlig betydning.

Også her har vi, for å få et klarere bilde av de ulike faktorenes betydning, gjennomført multivariate analyser ved hjelp av lineære regresjonsmodeller. Resultatene vises i tabell 5. Med såpass få observasjoner i analysen skal det sterke sammenhenger til for å få statistisk sikre utslag.⁵ Ved kontroll for andre forhold er det i første rekke mors og partners utdanningsnivå, samt mors arbeidstid, som har betydning for graden av arbeidsdeling hjemme blant par hvor begge har full jobb. Fedre deltar relativt mer i hus- og omsorgsarbeidet når mor har høy utdanning enn når hun har lavere utdanning, og fedre som selv har høy utdanning bidrar relativt mer enn dem med lavere utdanning. Videre er det slik at fedres andel av arbeidet hjemme øker med lengden på mors arbeidstid. Hva omsorgsarbeidet angår, ser det også ut til at partnerne til de eldste mødrene bidrar noe mindre enn partnerne til yngre mødre, at eldre fedre bidrar noe mindre enn yngre, og fedres relative innsats øker med antall barn. Også for delingen av vedlikeholdsarbeidet er det først og

Tabell 4. Gjennomsnittlig skåre på indekser for arbeidsdeling blant par av husarbeid, omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid. Tall for mødre i par der begge har full jobb

	Skåre for deling av husarbeid	Skåre for deling av omsorgsarbeid	Skåre for deling av vedlikeholdsarbeid	Antall personer som svarte
Alle	1,23	1,68	3,33	592
Mors utdanningsnivå				
Ungdomsskolenivå	1,12	1,42	3,29	31
Videregående-skole-nivå	1,10	1,68	3,39	282
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	1,35	1,71	3,30	204
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	1,51	1,80	3,14	58
Partners utdanningsnivå				
Ungdomsskolenivå	1,08	1,48	3,18	55
Videregående-skole-nivå	1,13	1,65	3,44	281
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	1,32	1,81	3,31	114
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	1,42	1,73	3,18	140
Mors ukentlige arbeidstid				
37-39 timer	1,19	1,66	3,36	407
40 timer +	1,30	1,74	3,27	185
Husholdningsinntekt				
-399 000 kroner	1,09	1,56	3,29	98
400 000-499 000 kroner	1,28	1,77	3,38	159
500 000-599 000 kroner	1,16	1,67	3,34	121
600 000 kroner +	1,33	1,70	3,32	184
Mors andel av husholdningsinntekten				
0-39,9 prosent	1,20	1,71	3,31	187
40-49,9 prosent	1,28	1,68	3,38	185
50 prosent +	1,23	1,68	3,32	190
Mors alder				
-29 år	1,16	1,72	3,31	137
30-34 år	1,29	1,68	3,33	247
35-39 år	1,22	1,68	3,33	146
40 år +	1,15	1,62	3,37	62
Yngste barns alder				
1-2 år	1,26	1,69	3,35	348
3-6 år	1,21	1,68	3,32	244
Antall barn under skolealder				
1	1,21	1,66	3,31	420
2 +	1,30	1,75	3,41	172

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999, SSB.

Tabell 5. Regresjonsanalyse av grad av deling av husarbeid, omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid. Tall for mødre i par der begge har full jobb. Estimerte koeffisienter

	Husarbeid	Omsorgs- arbeid	Vedlikeholds- arbeid
Konstantledd	0,45	1,04	3,97
Mors utdanningsnivå			
Referanse: ungd.skole-/vdg.-skole-nivå			
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	0,11*	0,03	-0,10
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	0,19*	0,18*	-0,22*
Partners utdanningsnivå			
Referanse: ungd.skole-/vdg.-skole-nivå			
Universitets-/høgskolenivå under 4 år	0,17**	0,14**	-0,07
Universitets-/høgskolenivå 4 år eller mer	0,22***	0,11	-0,23***
Mors arbeidstid			
Kontinuerlig (37-65 timer)			
0,01*			
0,02*			
-0,02*			
Husholdningsinntekt			
Referanse: -399 000 kroner			
400 000-499 000 kroner	0,15	0,14	0,15
500 000-599 000 kroner	0,10	0,13	0,14
600 000 kroner +	0,17	0,11	0,18
Mors andel av husholdningsinntekt			
Referanse: under 40 prosent			
40-49 prosent	0,09	-0,00	-0,08
50 prosent +	0,09	-0,02	-0,14
Mors alder Referanse: -29 år			
30-39 år	-0,02	-0,10	0,04
40 år +	-0,13	-0,26*	0,11
Partners alder Referanse: -29 år			
30-39 år	-0,11	-0,16**	0,07
40 år +	-0,15	-0,08	0,10
Yngste barns alder			
Referanse: 1-2 år			
3-6 år	-0,01	0,08	-0,07
Antall barn Referanse: 1 barn			
2 barn +	0,03	0,12**	0,10

* Signifikant på 0,10-nivå, ** signifikant på 0,05-nivå, *** signifikant på 0,01-nivå, ****signifikant på 0,001-nivå.

Kilde: Undersøkelse om barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte 1999, SSB.

fremst partenes utdanningsnivå og arbeidstid som har betydning, slik at mødrenes bidrag relativt sett er noe større blant dem som har høy enn blant dem som har lav utdanning, noe større når partneren har høy enn lav utdanning, og noe større blant mødre som har lang arbeidstid enn blant dem som bruker mindre tid i yrkeslivet.

Oppsummering og diskusjon

Med økt yrkesdeltakelse blant mødre er det blitt større oppmerksomhet om fedres deltakelse i hus- og

omsorgsarbeidet. Det har vært en viktig politisk målsetting å legge til rette for at både kvinner og menn kan kombinere familie- og yrkesroller. Det er skjedd store tidsmessige forskyvninger blant foreldre de siste tiåra slik at mødre har fått en sterkere tilknytning til arbeidsmarkedet, mens fedre har engasjert seg mer hjemme. Fremdeles er det imidlertid betydelige forskjeller mellom kvinners og menns innsats hjemme og ute, og arbeidsdelingen er mest markert blant par med små barn. Bjørnberg og Kollind (1997)

peker på to tema som går igjen i mange arbeider innen familiesosiologien. På den ene side kretser mange studier rundt antakelser om endringer i retning av en mer symmetrisk familieform med likere roller for mødre og fedre. På den annen side understreker en rekke forskere den skjeve fordelingen av yrkes- og familiearbeid i par. Begge utviklingstrekk har støtte i virkeligheten. Hvorvidt vi mener å være kommet kort eller langt når det gjelder likedeling av arbeid mellom kvinner og menn, avhenger av hva vi sammenligner med. Sett i forhold til situasjonen for bare noen tiår tilbake, er det skjedd betydelige endringer. Målt mot et ideal om full likedeling, er det imidlertid mye som gjenstår. I de fleste tilfelle er det fremdeles mødre som står for det vesentlige av hus- og omsorgsarbeidet. Fedre deltar imidlertid jevnt over mer i barneomsorgen enn i vanlig husarbeid, og står dessuten for det alt vesentlige av vedlikeholds- og reparasjonsarbeidet. Den skjeve arbeidsdelingen hjemme må sees i lys av at mødre fremdeles bruker mindre tid i yrkeslivet enn fedre. Men også i par der begge har full jobb, utfører mødre mer hus- og omsorgsarbeid enn fedre.

Arbeidsdelingen blant par har vært et sentralt forskningstema innen flere fagområder. I tillegg til å beskrive endringer over tid har mange vært opptatt av å forklare variasjon mellom ulike grupper av foreldre. I sosiologisk forskning har flere perspektiver vært framtreddende, og man har særlig vært opptatt av delingen av husarbeidet. En sentral tilnærming har framhevet betydningen av ektefellenes relative ressurser i forhandlinger om hvordan husarbeidet skal fordeles. Man antar da at den part som har størst ressurser i form av inntekt og posi-

sjon i yrkeslivet (og tidvis også utdanning og andre forhold), vil ha størst mulighet til å få sine ønsker i gjennom i parforholdet. Følgelig vil han/hun bidra lite i husarbeidet ettersom dette antas å være kjedelig og noe folk helst vil unngå. En lignende tilnærming tillegger partenes situasjon ved et eventuelt brudd i parforholdet stor betydning for hvordan oppgavene fordeles hjemme. Man antar da at de som regner med en forverret situasjon etter et eventuelt brudd, enten sosialt eller økonomisk, vil godta større skjevheter i arbeidsdelingen enn dem som mener å kunne klare seg godt. Et beslektet perspektiv legger vekt på økonomisk avhengighet som en viktig forklaring på hvordan husarbeidet deles. Det at husarbeid primært er kvinners arbeid forklares her med at kvinner yter sine partnere service hjemme i bytte mot økonomisk forsørgelse, og man antar at menns deltakelse i husarbeidet øker når kvinner står for en større andel av husholdningsinntekten.⁶ En tredje tilnærming legger vekt på partenes tilgjengelige tid for å forklare variasjon i deling av oppgaver hjemme. Her antar man at den som bruker minst tid i yrkeslivet, vil stå for det meste av arbeidet hjemme. En fjerde tilnærming legger vekt på partenes holdninger til tradisjonelle kjønnsroller og antar at deres synspunkter på hva som er typisk kvinnelige og mannlige oppgaver vil ha betydning for delingen av hus- og omsorgsoppgaver. Videre framhever enkelte at det å utføre/ikke utføre husarbeid, for mange vil være et viktig element i å skape og opprettholde sin identitet som kvinne eller mann, og at mye husarbeid kan være en måte å vise kjærlighet og omsorg for familien på (De ulike tilnærmingene er nærmere omtalt i f.eks. Greenstein 2000, Ahrne og Roman 1997, Coltrane 1996,

Ahlander og Bahr 1995, Brines 1994, South og Spitze 1994, Ross 1987 og Berk 1985.)

Alle disse perspektivene kan hente en viss støtte i empiriske analyser. Enkelte av dem er til dels overlappende, og det er ofte mange av de samme forklaringsfaktorer som inkluderes i analysene selv om det er ulike tilnærminger som testes. Tolkningen av de sammenhenger man finner, vil imidlertid være noe ulike. På enkelte områder er det også klare forskjeller mellom de ulike perspektivene. Noen tilnærminger antar at husarbeidet er kjedelig og noe folk helst vil unngå, mens andre framhever at slik arbeid også kan ha positive sider og oppleves meningsfylt av utøverne. I enkelte tilnærminger sees husarbeid entydig som arbeid, mens andre perspektiver legger større vekt på symbolske, kulturelle og moralske aspekter ved dette arbeidet, og på relasjoner og funksjoner.

Videre er det slik at man i enkelte tilnærminger antar at partene har sammenfallende interesser og at den arbeidsdelingen man kommer fram til, er den som tjener begge parter best, mens andre tilnærminger mer åpner for at arbeidsdelingen kan være resultat av interessekonflikter og maktulikheter blant par. I tråd med dette antas i enkelte tilnærminger at arbeidsoppgaver fordeles ut fra rasjonelle overveielser, mens andre perspektiver legger større vekt på ubeviste og irrasjonelle mekanismer.

Ofte blir fordeling av husarbeid og barneomsorg forklart ut fra de samme teoretiske perspektiver. Flere har imidlertid pekt på et det må antas å være andre faktorer som har betydning for delingen av omsorgsarbeidet enn for delingen av husar-

beidet (Sundström og Duvander 1999, Coltrane 1996). Dette er svært ulike oppgaver, og det er derfor rimelig å tro at ulike sammenhenger og mekanismer gjør seg gjeldende i forhandlinger og overveielser om omfang og fordeling. Mye tyder også på at dagens foreldre ofte foretrekker omsorgsarbeid framfor husarbeid. På spørsmål om hvordan man liker ulike gjøremål hjemme, rangerer de fleste husarbeid, særlig rengjøring og matlaging, lavt, mens samvær med barn framholdes som positivt (Flood og Gråsjö, 1997). Det er også slik at tiden brukt til husarbeid er redusert betydelig de siste tiåra, mens mer tid enn før brukes til aktiv oppmerksomhet om barna.

I denne artikkelen diskuteres deling av hus-, omsorgs- og vedlikeholdsarbeid hver for seg, og vi ser hvordan dette varierer med foreldrenes utdanningsnivå, arbeidstid og alder, med størrelsen på husholdningsinntekten og mors andel av denne, og med antall barn i husholdningen og alderen på yngste barn. Vi har ikke opplysninger om holdninger til kjønnsroller og til tradisjonelle kvinne- og mannsoppgaver og kan derfor ikke si noe direkte om betydningen av slike forhold. Analysene viser at både mødres og fedres utdanningsnivå har stor betydning for hvordan arbeidet med hus og barn fordeles. Høyt utdannede mødre bruker mindre tid til husarbeid enn dem med lavere utdanning, samtidig som de, relativt sett, nyter godt av større innsats fra sine partnere. Det er også slik at de som har høyt utdannede partnere har en likere deling av oppgaver hjemme enn dem som har partnere med lavere utdanning. Disse sammenhengene gjelder uavhengig av arbeidstid, inntekt og en rekke andre forhold. Videre er det, ikke umentet, slik at

fedres relative innsats hjemme øker i takt med mors tid i yrkeslivet. Det ser også ut til at mødres relative andel av husholdningsinntekten har en viss betydning slik at delingen, særlig av omsorgsarbeidet, er noe jevnere når mødre står for en stor andel av inntekten, enn når deres bidrag er forholdsvis beskjedent. Videre ser det ut til at fedres relative bidrag i husarbeidet er større blant de yngre enn blant de eldre mødrene. Dette mønsteret gjelder ikke for delingen av omsorgsoppgaver.

Flere av disse sammenhengene finner vi også dersom vi bare ser på par hvor begge parter har full jobb. Også her er det slik at delingen av husarbeidet er jevnere blant høyt utdannede mødre enn blant dem med lavere utdanning, jevnere blant dem som har høyt utdannede partnere enn blant dem som har partnere med lavere utdanning, og at fedres relative innsats øker med mødres arbeidstid utenfor hjemmet.

Resultatene tyder på at flere av de teoretiske perspektivene som er skissert ovenfor, kan ha en viss gyldighet for småbarnsforeldre i Norge. Når fedres bidrag hjemme øker med mors arbeidstid i yrkeslivet, viser dette, som ventet, at tilgjengelig tid har stor betydning for fordelingen av hus- og omsorgsarbeidet, noe som kan tyde på at mange er mer opptatt av at den samlede arbeidsmengden hjemme og ute skal være omtrent lik for begge parter, enn at begge skal yte det samme både hjemme og ute. Forskjellene mellom foreldre med ulikt utdanningsnivå er særlig interessante. Det er imidlertid ikke helt klart hvordan disse sammenhengene skal tolkes. På den ene siden kan høy utdanning betraktes som en ressurs som gjør det mulig å få

Foto: Scanpix

Når fedres bidrag hjemme øker med mors arbeidstid i yrkeslivet, viser dette at tilgjengelig tid har stor betydning for fordelingen av hus- og omsorgsarbeidet.

gjennomslag for egne ønsker for hvordan husarbeidet skal deles. Det forutsettes da at begge parter helst vil bruke lite tid på slike oppgaver, og at høyt utdannede mødre kan forhandle fram en jevnere arbeidsdeling på området enn dem som har lavere utdanning. Men sammenhengen mellom utdanningsnivå og arbeidsdeling hjemme kan også bunne i at høyt utdannede foreldre i større grad enn andre støtter opp om og etterstreber idealer om lik arbeidsdeling. Det at fedres utdanningsnivå har så klar selvstendig betydning, kan støtte en slik forklaring. Trolig har begge tolkninger noe for seg.

Videre er det slik at mødre som står for en stor andel av husholdningsinntekten relativt sett får noe mer hjelp av sine partnere med arbeidet hjemme enn hva de som står for en mindre del av inntekten får. Dette er i tråd med hva vi kunne

forvente ut fra teorier om ressurser og forhandlinger blant par. Men også her kan det tenkes at ulike holdninger og ønsker blant mødre og fedre spiller inn. Så lenge vi ikke har opplysninger om folks holdninger, verdier og ønsker, eller om de prosesser og forhandlinger som ligger bak pars tilpasninger, kan vi ikke si sikkert hvilke forklaringer som er mest sannsynlige. Vi kan heller ikke vite om foreldrenes tilpasninger er resultat av sammenfallende interesser hos partene, eller mer er en følge av interesseulikheter og konflikter. Trolig vil dette variere fra par til par slik at ulike tilnæringer og forklaringer kan ha gyldighet i ulike tilfeller og for forskjellige arbeidsoppgaver.

Det er ellers verdt å merke seg at yngre småbarnsmødre lever i par med en jevnere fordeling av husarbeidet enn hva eldre mødre gjør. Dette kan ha sammenheng med at de yngste av dagens mødre er vokst opp i en tid da likestilling og likedeling har vært mer framme i offentlige og private debatter enn hva som var tilfelle da de noe eldre mødrene vokste opp. De unge foreldrene har trolig også hatt andre rollemodeller i egne foreldre enn hva de noe eldre har hatt. Dersom disse beholder sine tilpasninger med forholdsvis høy mannlige deltagelse i husarbeidet etter hvert som de blir eldre, kan vi vente en jevnere arbeidsdeling blant småbarnsforeldre generelt i tida framover. Utviklingen her vil imidlertid også avhenge av hvordan folk innretter seg i forhold til ordningen med kontantstøtte og andre familiepolitiske tiltak.

1. Statistisk sentralbyrå har gjennomført undersøkelser av befolkningens tidsbruk omtrent hvert tiende år siden 1971. Datainn-samlingen til den fjerde undersøkelsen i rekken startet i februar 2000 og vil strekke seg over et helt år. De første resultatene vil etter planen foreligge i løpet av våren 2001.

2. I faglitteraturen anbefales gjerne å ta et gjennomsnitt av mødres og fedres anslag for arbeidsdeling hjemme (se f.eks. Deutsch mfl. 1993). Ofte finner man at begge parter har en tendens til å overvurdere egen innsats noe, mens partnerens innsats undervurderes noe. Men det kan også tenkes at enkelte mødre framstiller partnerens innsats som noe større enn den i virkeligheten er. Basert på intervjuer med norske småbarnsforeldre viser Haavind (1984) at mange mødre støtter ideet om større likedeling av arbeid hjemme, samtidig som de har vanskelig med å få sine partnere til å delta så mye som de ønsker. Mange opplever at større likedeling er deres ansvar og føler at de kommer til kort når de ikke oppnår den delingen de ser som ideell. For å skjule misforholdet mellom idealer og realiteter framstiller enkelte arbeidsdelingen som jevnere enn den i virkeligheten er.

3. Regresjonsanalysene er kjørt uten bruk av vekter, men vektvariabelen (yngste barns alder) er inkludert som en uavhengig variabel i modellene.

4. Modellene har imidlertid forholdsvis liten forklaringskraft. I slike analyser er det vanlig å oppgi et mål som angir hvor stor andel av den samlede variasjon i den avhengige variabelen som forklares av de uavhengige variablene som inngår i modellen. Modellen for delingen av husarbeid forklarer i dette tilfellet 20 prosent av variasjonen i arbeidsdeling på området, noe som er vanlig i analyser av slike spørsmål. Modellen for deling av omsorgsarbeid forklarer 13 prosent av variasjonen i arbeidsdeling på området, og modellen for deling av vedlikeholdsarbeidet forklarer bare 4 prosent av variasjonen her.

5. Modellen for delingen av husarbeid forklarer her 8 prosent av variasjonen i arbeidsdeling på området, og modellene for deling av omsorgsarbeid og vedlikeholdsarbeid forklarer 5 prosent av variasjonen på disse områdene.

6. Også i økonomisk teori tillegges partenes relative inntekter stor betydning for arbeidsdelingen blant par. Her betrakter man gjerne familien som en nyttemaksimerende enhet som disponerer tiden og fordeler arbeidet

mest mulig effektivt for å oppnå størst mulig velferd. Er det flere voksne i husholdet, vil det ofte være effektivt at den som har høyest inntekt spesialisere seg på yrkesarbeid, mens den som er mest produktiv hjemme, tar ansvar for hus- og omsorgsarbeidet. Ettersom menn i de fleste par tjener mer enn kvinner, framstår det som økonomisk rasjonelt at kvinner tar hovedansvaret hjemme, mens menn bruker mest tid til yrkesarbeid. I denne tilnærmingen, som er basert på arbeider av økonomen Becker fra begynnelsen av 1970-tallet (Becker 1973 og 1974), antas gjerne at menn og kvinner har sammenfallende interesser med hensyn til delingen av arbeidsoppgaver, og at den løsningen man kommer fram til, er den som tjener begge parter best. På 1980- og 1990-tallet er det imidlertid utviklet flere økonomiske modeller som ikke forutsetter at familien er en enhet, men legger vekt på enkeltindividenes preferanser og handlingsmuligheter, og åpner for interesseulikheter blant par (Lommerud, 1996).

Litteratur

Ahlander, Nancy Rollins og Kathleen Slauch Bahr (1995): *Beyond Drudgery, Power and Equity: Toward an Expanded Discourse on the Moral Dimensions of Housework in Families*. *Journal of Marriage and the Family*, 57 (Februar):54-68.

Ahrne, Göran og Christine Roman (1997): *Hemmet, barnen og makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*. Rapport til Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. SOU 1997:139.

Becker, Gary (1973): *A Theory of Marriage: Part 1*. *Journal of Political Economy*, nr. 81.

Becker, Gary (1974): *A Theory of Marriage: Part 2*. *Journal of Political Economy*, nr. 82.

Berk, Sara F. (1985): *The Gender Factory: The Apportionment of Work in American Households*. New York:Plenum.

Björnberg, Ulla og Anna-Karin Kollind (1997): "Lojalitet, tid och pengar. Hur kvinnor och män argumenterar om jämställdhet i familjer", i Göran Ahrne og Inga Persson (red): *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138.

Brines, Julie (1994): *Economic Dependency, Gender, and the Division of Labour at Home*. *American Journal of Sociology*, vol. 100, nr. 3: 652-688.

Bø, Tor Petter og Thomas Hugaas Molden (2000): "Arbeid", i *Sosialt utsyn 2000*, Statistiske analyser 35, Statistisk sentralbyrå.

Coltrane, Scott (1996): *Family Man. Fatherhood, Housework and Gender Equity*. New York - Oxford: Oxford University Press.

Deutsch, Francine M, Jennifer L. Lozy og Susan Saxon (1993): *Taking Credit. Couples' Reports of Contributions to Child Care*. *Journal of Family Issues*. Vol 14, NR 3:421-437.

Duvold, Ellen-Merete (1994): *Bare barn er barn, men menn er menn. Småbarnsforeldres disponering av tid til barna*. INAS-NOTAT 1994:12. Oslo: Institutt for sosialforskning.

Ellingsæter, Anne Lise, Turid Noack og Marit Rønsen (1994): *Likestilling - et ideal for velutdannede kvinner?* *Samfunnsspeilet* 1994, 4:7-10, Statistisk sentralbyrå.

Ellingsæter, Anne Lise, Turid Noack og Marit Rønsen (1997): *Sosial ulikhet blant kvinner: Polarisering, utjevning eller status quo?* *Tidskrift for samfunnsforskning*, årg. 38, nr. 1:33-69.

Flood, Lennart og Urban Gråsjö (1997): "Tid för barn, tid för arbete. En undersökning av svenska hushålls tidsanvändning", i Göran Ahrne og Inga Persson (red): *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138.

Greenstein, Theodore N. (2000): *Economic Dependence, Gender and the Division of Labor in the Home: A Replication and Extension*. *Journal of Marriage and the Family*, 62 (May 2000):322-335.

Haraldsen, Gustav og Hege Kitterød (1992): *Døgnet rundt. Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90*. SØS 76, Statistisk sentralbyrå.

Hellevik, Tale (2000): *Småbarnsforeldres yrkesdeltakelse og valg av barnetilsyn før og etter kontantstøtten innføring*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapport 2/00.

Haavind, Hanne (1984): «Love and Power in Marriage», i Harriet Holter (red): *Patriarchy in a Welfare Society*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kitterød, Ragni Hege og Aase Lømo (1996): "Småbarnsforeldres tidsbruk 1970-90", i Berit Brandth og Kari Moxnes (red): *Familie for tiden*. Oslo: Tano.

Kitterød, Ragni Hege og Kari-Mette Roalsø (1996): Arbeidstid og arbeidstidsønsker blant foreldre. *Samfunnsspeilet* 1996, 1:12-23, Statistisk sentralbyrå.

Langset, Bjørg, Bård Lian og Tor Olav Thoresen (2000): Kontantstøtten - hva har skjedd med yrkesdeltakelsen? *Økonomiske analyser* 19, 3:3-6, Statistisk sentralbyrå.

Leira, Arnlaug (1998): Caring as Social Right: Cash for Child Care and Daddy Leave. *Social Politics*, vol.5, nr. 3:362-378.

Lommerud, Kjell Erik (1996): Familiepolitikk og familieøkonomi. Vedlegg nr. 12 i *Offentlige overføringer til barnefamilier*, NOU 1996:13.

Marini, Margaret Mooney og Beth Anne Shelton (1993): Measuring Household Work: Recent Experience in the United States. *Social Science Research* vol. 22:361-382.

Reppen, Heidi og Elisabeth Rønning (1999): *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og bruk av kontantstøtte våren 1999. Kommentert tabellrapport*. Rapporter 1999/27, Statistisk sentralbyrå.

Ross, Catherine E. (1987): The Division of Labor at Home. *Social Forces*, vol 65, nr. 3: 816-833.

Rønning, Elisabeth (1998): *Barnefamiliers tilsynsordninger, yrkesdeltakelse og økonomi før innføring av kontantstøtte*. Hovedresultater og dokumentasjon. Notater 98/61, Statistisk sentralbyrå.

Skrede, Kari (1994): "Hva er det kvinnene vil? Kvinners utdanning og yrkesliv", i Ivar Frønes og Andreas Hompland (red): *Den nye barne- og familieboke*. Oslo: Universitetsforlaget.

South, Scott, J. og Glenna Spitze (1994): Housework in Marital and Nonmarital Households. *American Sociological Review*. Vol. 59 (June: 327-347).

Statistisk sentralbyrå (1992): *Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90*. NOS C 10.

Sundström, Marianne og Ann-Zofie E. Duvander (1999): *Family division of child care: Why do - or don't - Swedish fathers take parental leave?* Stockholm Research Reports in Demography 139.

Ragni Hege Kitterød

(Ragni.Hege.Kitterød@ssb.no) er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning.